

زندگینامه دکتر بهروز ملک‌پور از نخستین فرهیختگان مرعداری کشور براساس حافظه شگفت‌انگیز و گفتار شیوای خودشان

مهدی زهدی*

* عضو شورای عالی جنگل، مرتع و آبخیزداری
پست الکترونیک: mezhohdi@yahoo.com

دانشمندان ایرانی

دکتر بهروز ملک‌پور، دومین رئیس مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور و از نخستین افرادی است که در ایران موفق به دریافت دکترای مرعداری شده است. خوشبختانه توفیقی شد تا در چند ملاقات حضوری زندگینامه ایشان را در قالب مصاحبه از زبان خودشان جويا شوم و از ایشان این اجازه را گرفتم تا آن را در قالب این نوشتار منتشر کنم. لذا مطالبی که در پی می‌آید، حاصل این مصاحبه بوده و از بیانات خودشان است که نقل قول می‌شود. دکتر بهروز ملک‌پور متولد نهم خرداد ۱۳۱۶ در محله شتریان شهر تبریز بوده و آذری‌زبان است. پدر ایشان از فعالان بخش صنعت و اقتصاد بود که کارخانه تولید تنباکو را در فومن گیلان اداره می‌کرد و بعدها مدیرعامل دو کارخانه چرم‌سازی خسروی امید و عضو هیئت‌مدیره کارخانه پتوبافی بشمینه شد. دکتر ملک‌پور تحصیلات ابتدایی خود را در دبستان‌های ناموس و خیام گذراند و دوران دبیرستان را در دبیرستان‌های رازی، تربیت و فردوسی سپری کرد و در سال ۱۳۳۶ از دبیرستان فردوسی موفق به دریافت دیپلم طبیعی شد. در همان سال پس از گرفتن دیپلم، وارد دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز شده و در رشته مهندسی کشاورزی با گرایش ماشین‌آلات و زراعت مشغول به تحصیل شد. در آن زمان طی چهار سال تحصیل در دانشکده کشاورزی، فارغ‌التحصیلان به‌طور یکسره مدرک فوق لیسانس (کارشناسی‌ارشد) دریافت می‌کردند. در واقع دکتر ملک‌پور در سال ۱۳۴۰ با مدرک فوق لیسانس مهندسی کشاورزی فارغ‌التحصیل شده است. لازم به ذکر است که موضوع پایان‌نامه ایشان «بررسی شرکت‌های تعاونی ماشین‌آلات کشاورزی» بوده است. دکتر ملک‌پور در سال ۱۳۵۶ ازدواج کرده و دارای یک فرزند پسر است که در رشته مهندسی کامپیوتر تحصیل کرده و هم‌اکنون در آمریکا و در زمینه مرتبط با تحصیل خود فعالیت می‌کند. ایشان در سال ۱۳۴۰ پس از فارغ‌التحصیلی، برای گذراندن خدمت مقدس سربازی با درجه ستوان دوم پیاده در مرکز پیاده شیراز خدمت خود را آغاز می‌کند و پس از گذراندن دوره آموزشی در

شیراز به مراغه اعزام می‌شود. پس از پایان خدمت سربازی در مهرماه سال ۱۳۴۲ به‌عنوان کارشناس روزمزد به استخدام وزارت کشاورزی و سازمان اصلاح مراتع و تهیه علوفه درمی‌آید. در بدو استخدام به‌عنوان مسئول ایستگاه تولید بذر گیاهان مرتعی دلدن گرگان (استان مازندران) به گرگان اعزام می‌شود. دکتر ملک‌پور در این باره بیان می‌کند: «در آن مقطع در ایستگاه دلدن، بذور گیاهان مرتعی و نباتات علوفه‌ای از قبیل سورگوم، سودان گراس، ارزن، پوتریوم و فستوکا آروندیناسه به‌منظور تولید بذر، در سطح ۱۸۰ هکتار کشت می‌شد و چون در همان سال‌ها شبدر برسیم وارد ایران شده بود، وظیفه دوم من کشت و توسعه ذرت هیبرید و شبدر برسیم در تناوب برنج در شالیزارهای شمال کشور از گنبد تا رامسر بود. در آن مقطع، کارشناسی اسرائیلی به‌نام اهود بنجاکوف (Ehood Benjakof) در شمال کشور حضور داشت که کشت ذرت هیبرید No. 70 را در گرگان برای گاوداری‌های

سال ۱۳۴۸، فارغ‌التحصیلی در درجه فوق لیسانس در رشته مرتعداری از دانشگاه وایومینگ

مدرن و صنعتی ترویج می‌کرد و من نیز با ایشان همکاری می‌کردم. هم‌زمان در ۳ مورد دیگر فعالیت داشتم؛ هنگام حضور در گرگان در آموزشگاه جنگل و مرتع گرگان دروس مرتعداری، اکولوژی گیاهی، اصلاح مراتع و

شناسایی گیاهان مرتعی را تدریس می‌کردم و با اداره حفظ نباتات نیز در سم‌پاشی هوایی پنبه‌زارها که مبتلا به کرم خاردار پنبه شده بودند، همکاری داشتم. با برنامه اصلاحات ارضی نیز به‌عنوان کارشناس در راستای صدور گواهی مکانیزه دشت گرگان و گنبد همکاری داشتم. ضمن آنکه در سرچنگلداری کل هم برای تعیین ظرفیت و ممیزی مراتع با هیئت‌های ممیزی همکاری داشتم. خدمت دکتر ملک‌پور از سال ۱۳۴۲ تا اواخر سال ۱۳۴۴ در ایستگاه دلدن گرگان طول کشید و سپس به ستاد سازمان اصلاح مراتع و تولید علوفه منتقل و به‌عنوان سرپرست مرکز بررسی‌های همد آیسرد دماوند منصوب شد. ایستگاه همد آیسرد در آن زمان به یک مرکز تحقیقاتی در زمینه بررسی گیاهان مرتعی تبدیل شده بود که در قالب طرح‌ها و برنامه‌های سازمان اصل چهار آمریکا و پروژه همکاری‌های بین‌المللی سازمان خواروبار کشاورزی سازمان ملل متحد (F.A.O) در راستای اقدامات تحقیقاتی مورد استفاده قرار می‌گرفت. به گفته دکتر ملک‌پور در آن زمان کارشناسان خارجی از جمله هانری پابو، پیرس (به‌عنوان رئیس پروژه)، کرنیک، ادمنسون، مورفی و گراهام با پروژه F.A.O همکاری داشتند. بخش زیادی از کارهای تحقیقاتی این پروژه توسط این کارشناسان در ایستگاه تحقیقات مرتع همد آیسرد انجام می‌شد و به همین واسطه در آن مقطع این فرصت برای ایشان پیش آمد تا با این کارشناسان برجسته همکاری نزدیکی داشته باشند. در واقع شاید بتوان گفت در آن مقطع ایستگاه همد آیسرد هسته اولیه تشکیل بخش تحقیقات مرتع در کشور بوده است. در دهه ۱۳۴۰ فائو حضور پررنگی در ایران داشت و کارشناسان زیادی را با بورس برای ادامه تحصیل به

خارج از کشور می‌فرستادند. در سال ۱۳۴۶ با استفاده از بورس فائو (در قالب طرح بررسی‌های مراتع که در ایران اجرا می‌شد) برای دریافت فوق لیسانس مرتعداری به دانشگاه وایومینگ ایالات متحده آمریکا اعزام و در سال ۱۳۴۸ موفق به دریافت مدرک فوق لیسانس در رشته مرتعداری از این دانشگاه شد. موضوع پایان‌نامه در این مقطع تحصیلی، «بررسی اکولوژی درمنه‌زارهای غرب آمریکا» با راهنمایی دکتر آلن بیتل (Alen Beetle) بوده است. با توجه به اینکه بورس ایشان تنها برای ۱۸ ماه بود، در پایان دوره، بورس قطع می‌شود. اما دکتر ملک‌پور پس از دریافت فوق لیسانس به مدت ۲۷ ماه با استفاده از مرخصی بدون حقوق و بدون دریافت بورس، موفق به گذراندن دروس مقطع دکتری در رشته مرتعداری در دانشگاه وایومینگ شده و پس از قبولی در امتحان کتبی و شفاهی جامع دوره دکتری در سال ۱۳۵۰ به ایران بازمی‌گردد. بنا بر اظهارات ایشان «در آن مقطع در دانشگاه وایومینگ دانشجویان

دکتری موظف بودند علاوه بر زبان انگلیسی در یک زبان بین‌المللی دیگر نیز تبحر پیدا کنند» که دکتر ملک‌پور زبان فرانسه را انتخاب می‌کند و به این زبان نیز مسلط می‌شود. پس از مراجعت به ایران (در سال ۱۳۵۰) با توجه به اینکه مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور تأسیس شده بود، به‌عنوان عضو هیئت‌علمی مؤسسه و رئیس بخش تحقیقات مرتع مشغول به‌کار می‌شود. ایشان در این باره می‌گوید: «در دوران بورس ۱۸ ماهه که از سال ۱۳۴۶ شروع شد و برای دریافت مدرک فوق لیسانس مرتع به آمریکا عزیمت کرده بودم، از مراکز تحقیقاتی متعددی در آمریکا بازدید کردم که برخی از آنها عبارتند از: مرکز تحقیقات آلبرتا کانادا، مرکز تحقیقات پل‌من واشنگتن، ایستگاه تحقیقاتی آبخیزداری و مرتع و بیابان در یوتا، مرکز تحقیقات مرتع آیداهو، مراکز تحقیقات فلاگ استیف، تم پی و توسان در آریزونا، ایستگاه تحقیقاتی بیابان هورنادا در نیومکزیکو، ایستگاه تحقیقاتی مرتع و آبخیز ساکرامنتو در کالیفرنیا و مرکز تحقیقات مرتع و بیابان در مکزیک.» بهروز ملک‌پور پس از بازگشت به ایران در سال ۱۳۵۰، موضوع تحقیق تز دکتری خود را با عنوان «پراکنش گندمیان پایای مرتعی با توجه به شرایط رویشگاهی و گونه‌های غالب مرتعی در استان مرکزی» طراحی و شروع می‌کند. لازم به ذکر است که در آن زمان استان مرکزی، شامل استان‌های تهران، قزوین، مرکزی، قم و بخشی از سمنان امروزی با مساحتی حدود ۹ میلیون هکتار بوده است. پس از اتمام کارهای رساله دکتری خود در سال ۱۳۵۴ به مدت ۶ ماه با بورس مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور برای دفاع از رساله دکتری در دانشگاه وایومینگ و تکمیل مطالعات مربوطه به آمریکا عزیمت می‌کند. ایشان در این باره اظهار می‌دارد: «ضمن سفر به آمریکا برای دفاع از رساله دکتری از باغ‌های گیاه‌شناسی و هرباریوم‌های معروف دنیا از جمله باغ گیاه‌شناسی نیویورک و باغ گیاه‌شناسی و هرباریوم ادینبورگ اسکاتلند، باغ گیاه‌شناسی و هرباریوم کیو لندن، هامبورگ آلمان، موزه تاریخ طبیعی

سال ۱۳۵۶، مراتع دلجان، استان مرکزی

وین در اتریش و هرباریوم و باغ گیاه‌شناسی بواسیه در ژنو بازدید کرده و سعی کردم تمامی مدارک علمی مربوط به پوشش گیاهی و اکولوژی ایران را جمع‌آوری کنم و نسخه‌ای را به ایران بیاورم که در نهایت مدارک موجود را به مؤسسه ارسال کردم. همچنین هم‌زمان با حضورم در آمریکا سعی کردم مدارک علمی و نتایج مطالعات مربوط به بیوم‌های مرتع و بیابان دنیا را جمع‌آوری کرده و برای مؤسسه تحقیقات بفرستم.» ایشان ادامه می‌دهد: «دریافت مدرک دکتری خود را مدیون آقایان دکتر جزیره‌ای (معاون فنی سازمان جنگل‌ها و مراتع ایران)، مهندس ایرافر (اولین مدیرکل دفتر فنی مرتع)، مهندس هنگ‌آفرین (مدیرکل آبخیزداری و تثبیت شن‌های روان) و دکتر پرویز مهدی‌زاده (اولین رئیس مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور بین سال‌های ۱۳۴۶ تا سال ۱۳۵۷) هستم که اجازه دادند در زمان مسئولیت‌شان (به‌خصوص دکتر مهدی‌زاده) با تشکیل گروهی متشکل از آقایان پرویز باباخانلو، غلامرضا امین، محمد دینی، خسرو آرز، پرویز فروغیان و منصور میرفرخایی و فراهم کردن وسایل نقلیه مناسب و تمامی امکانات و هزینه‌ها عملیات میدانی تحقیق دکتری خود را انجام دهم و خود را کاملاً مدیون این عزیزان می‌دانم. همچنین از دوستان گرامی خود آقایان مهندس موسوی اقدم و دکتر پیمانی‌فر که در طول دوران حرفه‌ای هم‌پا و هم‌پارم بودند تشکر می‌کنم. ضمناً در ایران اساتید راهنمای من دکتر ثابتی و دکتر میمندی‌نژاد و یک کارشناس آمریکایی مستقر در مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور به‌نام پروفیسور وسلی کلر بودند.» دکتر ملک‌پور تا سال ۱۳۵۷ رئیس بخش تحقیقات مرتع در مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع بوده و در آذرماه ۱۳۵۷ جانشین دکتر مهدی‌زاده به‌عنوان دومین رئیس مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور می‌شود؛ اما در اواخر سال ۱۳۵۸ به‌علت مبتلا شدن به یک بیماری سخت، از سمت خود استعفا داده و برای انجام مراحل درمانی، مدتی را دور از مسئولیت سپری می‌کند. پس از مداوا و بهبودی دوباره به بخش تحقیقات مرتع بازگشته و تا پایان خدمت اداری در این

بخش به‌عنوان محقق و عضو هیئت‌علمی انجام وظیفه می‌کند و در آبان ماه سال ۱۳۷۷ با ۳۷ سال سابقه کار ارزشمند (با احتساب دوران سربازی) به افتخار بازنشستگی نائل می‌آید. در سال ۱۳۷۸ ایشان به اتفاق مرحوم دکتر محمدرضا مقدم، دکتر بصیری، دکتر سندگل، دکتر حشمتی، دکتر حیدری شریف‌آباد، دکتر ارزانی، دکتر مصداقی، دکتر صفائیان، مهندس سلماسی و مهندس عزیزاده به‌عنوان هیئت‌مؤسس در تشکیل انجمن علمی مرتعداری ایران نقش مؤثری را ایفا می‌کنند و از آن زمان تاکنون عضو هیئت‌تحریریه نشریه علمی- پژوهشی مرتع هستند. همچنین ایشان از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۷ به‌عنوان استاد در دانشگاه آزاد واحد نور دروس مرتعداری و اکولوژی مرتع را برای دانشجویان دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد تدریس می‌کردند و در تعدادی پایان‌نامه کارشناسی ارشد به‌عنوان استاد راهنما و مشاور حضور داشتند. در ارتباط با مأموریت‌ها و شرکت در سمینارهای مختلف و نیز بازدیدهای متعدد خود در داخل و خارج از کشور و همچنین فعالیت‌هایی که در ارتباط با مطالعه پوشش گیاهی ایران در قالب طرح‌های مطالعاتی و همکاری با شرکت‌های مشاور داشته‌اند موارد زیر را بیان کرده‌اند که سعی شده به‌طور اختصار ذکر شود:

- در سال ۱۳۵۴ همراه با آقایان دکتر پیمانی‌فر، مهندس گودرز شیدایی، دکتر مقدم و دکتر قدکی در کنگره جهانی گراسلندها در مسکو شرکت کرده و مقاله‌ای را که به‌اتفاق با موضوع «ترکیب شیمیایی و قابلیت هضم ۴۲ گونه گیاهی معرف مراتع استپی و نیمه‌استپی ایران» تهیه کرده بودیم ارائه کردیم. این تحقیق با همکاری اساتید دانشگاه کرنز و پروفیسور ون سوت انجام شده بود و در کنگره فوق، توسط دکتر قدکی ارائه شد.
- در سال ۱۳۵۶ همراه با دکتر محمدرضا مقدم در کنفرانس بین‌المللی مرتع در نبراسکای آمریکا شرکت کردیم که در آن زمان آقای دکتر عیسی کلاتری و جعفر ملکوتی مشغول تحصیل در مقطع فوق لیسانس در شهر لینکلن بودند و مدتی را به‌عنوان میهمان در منزل ایشان ساکن بودیم.

- در سال ۱۳۶۱ از طرف دکتر زالی، وزیر وقت کشاورزی به‌عنوان نماینده تام‌الاختیار ایران در ESCAP به چین اعزام شدم.
- در سال ۱۳۶۲ برای بازدید از مرکز بررسی‌های مراتع ژاپن از طرف مؤسسه تحقیقات به ژاپن رفتم.
- در سال ۱۹۹۱ (۱۳۷۰) با آقایان دکتر پیمانی‌فر و مهندس علیها عازم مالزی و سنگاپور شده و پس از آن برای شرکت در کنگره گراسلندها به استرالیا و نیوزلند عزیمت کردیم.
- به‌دلیل تسلط این‌جانب به زبان فرانسه، در سال ۱۳۷۲ با دستور مهندس طهماسبی، معاونت وقت وزارتخانه، به‌همراه تعدادی از باغداران زیتون برای شرکت در یک کارگاه آموزشی به کشورهای تونس و مراکش اعزام شدم.
- همکاری با شرکت توسعه و تحقیق آمریکا (R & D) درخصوص مطالعه پوشش گیاهی سد دز در سال ۱۳۵۰
- همکاری با بانک جهانی در مورد مطالعه مراتع استان لرستان به‌منظور ساخت مجتمع گوشت لرستان در سال ۱۳۵۲

تصویری از دکتر ملک پور در سال گذشته

سال ۱۳۸۹، مراتع حوزه آبخیز سد کرج

همکاری دکتر پیمانی فر و دکتر فائزی پور
 - مقایسه ارقام یونجه‌های بومی ایران، نشریه شماره ۲۹ مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، با همکاری دکتر پیمانی فر
 - آتاکولوژی گیاهان مهم مرتعی ایران (که پس از بازنشستگی ایشان نیز توسط سایر اعضای هیئت علمی بخش تحقیقات مرتع مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور ادامه پیدا کرد)
 - شناخت مناطق اکولوژیک کشور (که پس از بازنشستگی ایشان نیز توسط سایر اعضای هیئت علمی بخش تحقیقات مرتع مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور ادامه پیدا کرد)
 - فنولوژی گونه‌های مرتعی با همکاری دکتر مصدافی و مهندس پرویز فروغیان
 - ترکیب شیمیایی نباتات مرتعی ایران با همکاری خانم دکتر کروری و مهندس پرویز فروغیان
 - مطالعه پوشش گیاهی در داخل قرق‌ها با همکاری مهندس فروغیان
 دکتر ملک‌پور از سال ۱۳۹۴ به‌همراه خانواده برای زندگی به آمریکا عزیمت کرده و هم‌اکنون در ایالت کالیفرنیا، شهر Mountain View ساکن است. البته عشق به ایران و طبیعت وطن در آن سوی کره خاکی نیز تمامی ندارد. ایشان در این خصوص چنین می‌گویند: «به‌واسطه وجود مرکز ایران‌شناسی در دانشگاه استنفورد آمریکا، از زمانی که در این کشور ساکن شدم به‌سبب نزدیکی فاصله منزل تا دانشگاه استنفورد، سعی می‌کنم در تمامی سخنرانی‌های علمی و کارگاه‌هایی که در ارتباط با ایران برگزار می‌شود، شرکت کنم.»
 در پایان آرزو می‌کنم حمیت و عشق به وطن عزیزانی همچون دکتر بهروز ملک‌پور سرمشق سایر کارشناسان و مسئولان منابع طبیعی کشور قرار گیرد و امیدوارم بتوانیم رهرو این بزرگواران باشیم. همچنین لازم می‌دانم از استاد گرامی، جناب آقای دکتر بهروز ملک‌پور تشکر کنم که اجازه دادند سرگذشت‌شان توسط این جانب منتشر شود. طول عمر و سلامتی روزافزون را برای ایشان آرزو مندم.

- همکاری با شرکت مک گاوان آمریکا در قالب مطالعات آبخیزداری برای مطالعه پوشش گیاهی حوزه آبخیز سد کرج در سال ۱۳۵۲ که در این مطالعات با ویکتور اسکوارز همکاری کردم.
 - همکاری با شرکت سوکرای فرانسوی در سال ۱۳۵۳ برای مطالعات حوزه آبخیز سد سفیدرود
 - همکاری با شرکتی هلندی در ارتباط با توسعه آب و زراعت در همدان در سال ۱۳۵۵
 - پس از بازنشستگی همکاری با وزارت جهاد کشاورزی و شرکت‌های مشاور از جمله مشاور یکم، رویان، ویسان، تام و جام آب در مطالعات طرح‌های جامع به‌عنوان کارشناس پوشش گیاهی
 - در سال ۱۳۷۰، با توجه به توصیه ویکتور اسکوارز، از طریق IFAD، صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی در جنوب خراسان به‌مدت یک ماه در این منطقه کار کردم و در این مدت از تاغزارهای کل خراسان و به‌خصوص منطقه سبزوار بازدید داشتم.
 ۲ سال بعد از طرف UNDP با دعوت آقای مهندس کلانتری، استاندار وقت یزد برای تعیین مرکز تحقیقات کویری که بتواند نماینده کویرهای ایران باشد با ویکتور اسکوارز به یزد عزیمت کردیم.
 - شرکت در هشتمین کنگره جهانی تخریب اراضی در ازبکستان ترکیه در سال ۱۳۹۲ به اتفاق مهندس میثم علیزاده (کارشناس اداره مرتع اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان تهران) و ارائه مقاله‌ای در این کنگره.
 - در سال ۱۳۹۳ به مدت ۳۲ روز در دانشگاه قفقاز مشغول تدریس درس‌های اکولوژی پوشش گیاهی بودم.
 - در سال ۱۳۹۴ با توصیه اسکوارز و کمک آکادمی علوم جنگل چین کارگاه آموزشی بیابان‌زدایی، احیا و اصلاح مراتع را تدریس کردم.
 بنابر اظهارات دکتر ملک‌پور مهم‌ترین طرح‌های تحقیقاتی که ایشان به‌عنوان مجری مسئول در مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور طراحی کرده و انجام داده است عبارتند از:
 - پراکنش یونجه‌های یک‌ساله ایران، با همکاری دکتر سندگل
 - معرفی گونه‌های سازگار به شرایط اکولوژیکی ایران، نشریه شماره ۲۴ مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، با